

Utvecklingsmedel till kommunerna för att förstärka kvinnojoursverksamheter och kvalitetsutveckla stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld 2007 – 2008
Slutrapport

Kommun Stockholms stad Socialtjänst-och arbetsmarkadsförvaltningen	Kontaktperson Carin Bergström (tidigare Östh)
Insatsen pågick under tiden: 2008-03-01 - 2010-02-28	Telefon 08 508 25 601
e-postadress carin.bergstrom@saf.stockholm.se	
Namn på projektet/insatsen alt. inriktning Våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning	Genomförare av insatsen (om annan än sökande kommun)

1 Måluppfyllelse

Beskriv i vilken utsträckning och på vilket sätt de mål ni har angivit i projektansökan har uppfyllts och om insatsen har nått fram till angivna målgrupper. (Om det finns flera mål, kommentera varje mål separat.)

Projektet om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning startade 1 mars, 2008 efter att en projektledare anställdes. Projektet beviljades vid det första ansökningstillfället 700 000 kronor av de sökta 1 537 000 kr, vilket gjorde att den ursprungliga projektplanen reviderades. Vid det andra ansökningstillfället 2009, beviljades ytterligare medel, det gjorde att arbetet i projektet kunde fortsätta. I väntan på beslut om ytterligare medel uppstod det en situation som gjorde att projektledaren arbetade på två spår samtidigt. Det ena spåret handlade om att projektet faktiskt endast skulle genomföras under det år som medlen beviljades för, det andra spåret handlade om att arbetet i projektet skulle fortsätta och utvecklas utifrån de erfarenheter som gjorts under det första året. När medel sedan beviljades fortsatte projektet och utvecklades utifrån gjorda erfarenheter. Det hade dock varit en fördel om medel beviljats för två år redan vid första ansökningstillfället, då utvecklingsarbete tar tid. Våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning var vid projektets start ett relativt okänt kunskapsområde, även nationellt.

Nedan följer en beskrivning av projektets mål.

Ökad kunskap om mäns våld mot kvinnor och då specifikt mot kvinnor med funktionsnedsättning.

Det får ses som ett övergripande mål för hela projektet. Under projektets första månader fokuserades arbetet på att utarbeta strategier för att på sikt nå detta mål. Genom att starta utbildningssatsningen med föreläsningar om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning för medarbetare och chefer i Stockholms stads stöd och service till personer med

funktionsnedsättning och socialpsykiatri, kom frågan på agendan. Insatsen nådde ut till angivna målgrupper, dock inte i den omfattning och takt som uppgavs i projektansökan. För att nå så många medarbetare hade det krävts en satsning som pågått under mycket längre tid. Dessutom identifierades nya målgrupper under projektets gång delvis beroende på ökad kunskap hos projektledaren men även på grund av efterfrågan hos andra än den ursprungliga målgruppen. Exempelvis deltog kvinnofridssamordnare (eller motsvarande) i utbildningssatsningen.

Utbildningarna beskrivs utförligare under rubriken "Verksamhet".

För att ytterligare öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, var det temat på stadens kvinnofridsnätverksträff i december 2008. Kicki Nordström SRF redogjorde för HANDUs studie om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning samt svarade på frågor. Arbetet med att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning har pågått på olika sätt under projektiden, men det finns väldigt mycket kvar att göra. Det måste vara ett ständigt pågående arbete, där ett projekt som detta kan vara ett sätt att verkligen få upp frågan på agendan.

Ökad kunskap om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning måste finnas på olika håll i organisationen. Redan sedan starten av projektet har ambitionen varit att knyta arbetet i projektet till övrigt kvinnofridsarbete i staden. Det är ett arbete som måste ske med gemensamma krafter. Att arbeta med utbildningssatsningen för medarbetare är ett sätt att öka kunskapen. Ett annat är att se till att frågan och kunskapen om målgruppen finns med på agendan hos de medarbetare i staden som arbetar med kvinnofridsfrågor. Det är genom samarbete som den här viktiga frågan kan få fäste i organisationen. Under projektets andra år fortsatte utbildningssatsningen, som ett led i att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

En god förmåga bland stadens medarbetare att uppmärksamma och hantera situationer där kvinnor med funktionsnedsättning utsätts för våld från män.

Genom den ovan beskrivna utbildningssatsningen har frågan uppmärksammats och det har funnits ett intresse bland medarbetarna att lära sig mer. Genom utbildningen fick deltagarna vissa redskap att fortsätta diskussionerna om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning på sina arbetsplatser. Det har handlat om att deltagarna fått med sig frågor på temat våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning att diskutera på sina arbetsplatser. Det har i sin tur lett fram till att det inom projektet har tagits fram en skrift med fakta och diskussionsfrågor att använda på arbetsplatserna. Det blir ett sätt att hålla frågan levande även efter utbildningssatsningen. (se längre fram i rapporten) Frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning måste diskuteras kontinuerligt och byggas in i organisationen. En av de viktigaste aspekterna är dock att chefer på olika nivåer uppmärksammar och driver frågan. Det är betydligt fler medarbetare som har god kunskap i att uppmärksamma situationer i dag än när projektet startade.

En lathund finns framtagen som stöd för praktiskt och konkret omhändertagande, vart man vänder sig och vilka kontakter som tas.

Målet om att det ska finnas en lathund framtagen, reviderades relativt snart och ersattes med målsättningen att en skrift ska finnas framtagen. Grundtanken i allt arbete i projektet har varit att det ska integreras med det övriga kvinnofridsarbetet som görs i staden. Målsättningen måste vara att de handlingsplaner som finns eller ska finnas i stadsdelarna ska inkludera även kvinnor med funktionsnedsättning. Lathunden var tänkt att komplettera dessa. Efter att ha

påbörjat arbetet med att inventera samtliga stadsdelars handlingsplaner samt i olika forum diskutera vad en lathund bör innehålla, ändrades planerna.

I stället för att ta fram en lathund beslutades att en skrift skulle tas fram. Beslutet fattades efter diskussion med Länsstyrelsen. Skriften består av fakta och diskussionsfrågor, samt förslag till en lathund som varje verksamhet/enhet kan bryta ner och göra till sin egen. Arbetet med skriften, som bygger på studiecirkeln som arbetsform påbörjades under våren 2009 och var färdig att användas i januari 2010. Skriften är producerad av Josefin Grände och bygger på fakta, diskussionsmaterial från de utbildningar som genomförts samt diskussionsfrågor till arbetsgruppen. En referensgrupp med deltagare från utbildningarna har givit synpunkter på skriften under arbetet. Skriften har blivit väldigt uppmärksammas och beställs flitigt av stadsdelsförvaltningarna. Den finns även med vid de riktlinjeutbildningar för handläggare inom socialpsykiatri och funktionshinderområdet, som Socialtjänst- och arbetsmarkandsförvaltningen ansvarar för och genomför.

Arbetet med skriften gjordes under projektiden. Projektet stod för kostnader för framtagandet samt för kopiering av 10 ex i Daisyversion (tillgängligt för personer med synskador). Länsstyrelsen bekostade layout och tryck och är de som ansvarar för/äger materialet.

Utvecklade samverkansformer finns mellan berörda instanser på olika nivåer.

Samverkan med andra har varit en förutsättning för att driva projektet. I projektet fokuserades arbetet på samverkan mellan stadens samordnare i kvinnofridsfrågor, stadens Juridiska enhet, stadens Funktionshinderombudsman och Polismyndigheten i Stockholms län. En referensgrupp från handikapporganisationerna bildades och var, trots att det var en liten grupp, oerhört värdefull. Att få ihop en referensgrupp var inte lätt, då frågan inte var högprioriterad i organisationerna när projektet startade.

Andra viktiga kontakter som har lett till samverkan och lärande är bland annat kontakt med Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt, Bräcke Diakoni i Göteborg. Det var ett treårigt projekt finansierat av Allmänna arvsfonden, som arbetar med våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning i Västra Götaland. Andra värdefulla kontakter har varit de kvinnor från olika handikapporganisationer som varit involverade i Handus studie om våldsutsatta kvinnor, som projektledaren varit i kontakt med och fått värdefull information av. Viss samverkan och erfarenhetsutbyte har även skett med Landstingets samordnare för implementering av deras handlingsprogram för våldsutsatta kvinnor, samt representanter från Landstingets enhet Handikapp & Habilitering, som påbörjat ett utvecklingsarbete gällande våld mot personer med funktionsnedsättning.

För att driva projektet har samverkan fungerat bra, men det saknas på många håll i staden strukturer för samverkan på det lokala planet. Att samverka internt i staden är minst lika viktigt som att arbeta med den externa samverkan.

Ökad kunskap och dialog med medarbetare vid stadens egna verksamheter som arbetar med kvinnofrid samt kvinnojourer och andra viktiga aktörer om det specifika i att vara våldsutsatt kvinna med funktionsnedsättning

En temadag genomfördes under hösten 2009. Temadagen som vände sig till polis, åklagare, kvinnojourer, överförmyndarnämnd, stadens kvinnofridssamordnare m.fl. lockade ett 60 tal deltagare. Syftet med temadagen var att starta en dialog om möjligheter, utvecklingsområden och samverkan. En enda temadag kan endast fungera som en ögon öppnare, självklart återstår mycket arbete som inte rymts inom projektet. Det är ett klart utvecklingsområde.

Arbeta för att bygga en hållbar struktur som gör att kunskapen om att vara våldsutsatt kvinna med funktionsnedsättning, byggs in i organisationen

Genom att projektledaren under hela projekttiden funnits med i stadens nätverk för kvinnofrid och i Socialtjänst-och arbetsmarknadsförvaltningens arbetsgrupp för kvinnofrid har frågan kommit med på agendan stadsövergripande. Det är dock en utmaning att få frågan på agendan i samtliga stadsdelsförvaltningar samt berörda fackförvaltningar. För att så ska ske, behövs en tydlighet omkring vikten att varje förvaltning har kompetens och beredskap för att hantera frågan. I det ledet är måluppfyllelsen långt ifrån uppfylld, vilket även Länsstyrelsens senaste tillsyn visade. Beslut om och rutiner för samverkan behövs på förvaltningsnivå för att målgruppens behov ska kunna tillgodoses i en utsatt situation. Något som finns vid en del förvaltningar, dock inte alla.

Arbeta för att lära av andra och genom erfarenhetsutbyte ytterligare utveckla arbetet

Arbetet i projektet har medfört ett ständigt lärande och erfarenhetsutbyte har skett kontinuerligt med framför allt Utvecklingscenter Dubbelt Utsatt i Göteborg. Via Dubbelt Utsatt fick projektledaren möjlighet att bjuda in intresserade deltagare till filmvisning av filmen "Dubbelt utsatt", producerad av Utvecklingscenter och Grunden Media, arrangör var Handikappforum i Riksdagen och Riksdagens manliga nätverk för jämställdhet. Vid den efterföljande diskussionen presenterades stadens projekt kort. Stadens projekt och erfarenheter från arbetet i Stockholm, har presenterats vid en konferens för kvinnojourer i Norrland i september, där ett projekt finansierat med medel från Arvsfonden som handlar om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning pågår.

2 Verksamhet

Beskriv vad som har gjorts under perioden, vilka aktiviteter har ni genomfört. Kommentera om det finns avvikelser från ansökan.

Planering

Under projektets första månader ägnades en stor del av tiden åt omvärldsbevakning gällande kvinnofridsarbete i staden och vad som är gjort i frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning i landet, samt omvärldsbevakning gällande personer med funktionsnedsättning som brottsoffer. Kontakt togs med Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt i Göteborg, vilket resulterade i ett studiebesök där, våren 2008. Projektledaren deltog samtidigt i en konferens i Göteborg 7-8/4 där våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning fanns med som en programpunkt. Projektledaren hade tidigt kontakt med Huddinge kommun som tidigare sökt och fått medel från Länsstyrelsen för att tillgänglighetsanpassa en kvinnojour.

Även andra viktiga kontakter etablerades både internt i staden, exempelvis besök på Kriscentrum för kvinnor och Hvilan, men även externt. Exempelvis påbörjades diskussioner med medarbetare vid Landstingets Handikapp och Habilitering gällande medverkan som föreläsare i utbildningssatsningen. Just att hitta personer som har kompetens i både kvinnofridsfrågor och funktionsnedsättning har varit en av svårigheterna i projektet.

Utbildningssatsningen

Utifrån projektansökan genomfördes de första föreläsningarna under våren 2008. Det var "breddföreläsningar" för att ge många en första kunskap om området. Föreläsningarna genomfördes under en dryg halvdag för chefer och biståndshandläggare/socialsekreterare och en halvdag för medarbetare på gruppboheter, dagliga verksamheter, personliga assistenter, hemtjänst och socialpsykiatriens utförarverksamheter. Del 1 fokuserade på att "se våldet".

Föreläsningen handlade om:

Vad är våld?

Hur kan man uppmärksamma om våld förekommer?

Vilka risksituationer kan uppstå i det egna arbetet?

Om utsatthet för våld i den egna bostaden ?

Om anmälan och utredning

Vilket stöd finns för kvinnor som utsätts för våld?

Föreläsare var Josefin Grände, sakkunnig i kvinnofridsfrågor och utbildare, Stockholms stads Funktionshinderombudsman, utredare från Socialtjänst-och arbetsmarknadsförvaltningen samt representant från Länskriminalpolisen. Utvärderingar av föreläsningarna visade att de allra flesta var mycket nöjda och hade fått nya kunskaper. Utvärderingarna gav även värdefull information om vad kommande fördjupningskurser bör innehålla och planering för dessa pågick parallellt med att del 1 genomfördes.

Utbildningssatsningen fortsatte och utvecklades vidare under projektets andra halvår. Hösten startade med ytterligare en föreläsning av del 1, Våga se våldet. Därefter har del 2 och 3 i utbildningssatsningen genomförts. Del 2, "Våga fråga" har fokuserat på att se signaler och att våga fråga om man misstänker att våld förekommer. Det har varit en blandning av föreläsning och diskussion i grupper.

I den ursprungliga projektplanen bestod utbildningssatsningen av två delar, men utvärderingarna från del 1 visade att deltagarna ville veta mer om, var för omfattande för att rymmas på en utbildningsdag. Det gjorde att del tre, "Våga agera" planerades. Redan under del 2 fick deltagarna formulera frågor de ville ha svar på i del tre, som handlade om anmälningsförfarandet vid anmälan om allvarliga missförhållanden och polisanmälan. Del 3 tog även upp en forskningsrapport om "Dolda brottsoffer", polismyndigheten och socialtjänstens hantering av brott mot personer med funktionshinder i tre kommuner. En studie som genomfördes i ett län under 2004 – 2005 och som presenterades av Denise Malmberg, Uppsala universitet. I del 2 medverkade förutom Josefin Grände, dels kvinnor med egen funktionsnedsättning och kunskap om våldsproblematiken, dels medarbetare från Landstingets Handikapp & Habilitering där man har kunskap och erfarenhet av att arbeta med personer med utvecklingsstörning. Del 2 genomfördes under november och december 2008. Del 3, "Våga agera" genomfördes i februari 2009, dvs i slutet av det första projektåret. Liksom del 1 fick del 2 och del 3 väldigt bra utvärderingar.

2009 fortsatte utbildningssatsningen enligt följande:

Del 1 i utbildningssatsningen genomfördes vid fyra tillfällen under våren 2009. Även del 2 genomfördes vid fyra tillfällen. Del 3 genomfördes vid ett tillfälle under hösten 2009. Under projektets två år har ca 500 personer deltagit i del 1 och ca 250 personer har deltagit i del 2 och 3. Utvärderingen av utbildningarna har varit ett värdefullt redskap för att utveckla utbildningssatsningen. Del 3 är den del som ändrat karaktär mest under projektet. Vid det första tillfället var det en blandning av föreläsning ur ett forskarperspektiv och konkreta diskussionsfrågor utifrån anmälningsförfarandet. Båda dessa aspekter var av intresse för deltagarna, men då det som de flesta ändå efterfågade var konkreta exempel och möjlighet att ställa frågor, ändrades innehållet i del tre till projektets sista år. Då fokuserades dagen på just föreläsning kring anmälningsförfarandet och gruppdiskussioner kring fiktiva fallbeskrivningar, som sedan följdes upp av jurist och polis.

Kontakter och samverkan

Förutom utbildningssatsningen innehöll projektet många kontakter med andra aktörer som arbetar med frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning men även deltagande i aktiviteter som handlar om våldsutsatta kvinnor. Bland annat deltog projektledaren i konferensen "10 år av kvinnofrid" i Sollentuna i september 2008 samt i en konferens vid Uppsala universitet i oktober 2008 på temat svagbegåvade och lindrigt utvecklingsstörda flickor (och deras utsatthet).

Projektledaren har ingår i det kvinnofridsnätverk som startats via SKL. Nätverksmöten genomfördes under 2008 och 2009. Frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning intresserade många deltagare men det var inte många, om ens någon som arbetade aktivt med frågan.

Samverkan med EU projektet CARPE:

Projektet om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning har vänt sig till medarbetare och chefer i Stockholms stad, men har under projektets andra år även erbjudit utbildningssatsningen till medarbetare i det EU finansierade projektet CARPE, där Länsstyrelsen är en samverkanspart (from 20100101 Socialstyrelsen). En stor del av CARPE ägnas åt kompetensutveckling inom området stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Deltagande kommuner, förutom Stockholm (under 2009) är: Huddinge, Tyresö, Lidingö, Sollentuna och Järfälla (under 2009). CARPE vänder sig till kommunala utförarenheter. Biståndshandläggare och socialpsykiatri ingår inte i Carpe. De målgrupperna fick dock ändå möjlighet att delta i utbildningssatsningen (enligt överrenskommelse med Maria Backe Länsstyrelsen). Projektet har inte gjort anspråk på att nå alla medarbetare i ovanstående kommuner. Erbjudande om att delta har bland annat gått via kommunernas kvinnofridssamordnare (eller motsvarande). Inför att fler kommuner skulle erbjudas att delta i utbildningssatsningen, var ett första steg att bjuda in kommunernas kvinnofridssamordnare. Syftet var att informera om erbjudandet och på så sätt skapa förutsättningar för att de ska kunna knyta kunskapen till det kvinnofridsarbete som görs i respektive kommun.

Referensgrupp

En liten, men värdefull referensgrupp, bestående av representanter från NHR (Neurologiskt handikappades Riksförbund) och RSMH (Riksförbundet för social och mental hälsa) har följt projektet och kommit med värdefulla synpunkter på arbetet. En av referensgruppsdeltagarna har även medverkat som en mycket uppskattad föreläsare i utbildningssatsningen. Som tidigare nämnts, var intresset för att delta i referensgruppen inte stort hos organisationerna när frågan ställdes i början av 2008. Kanske skulle deltagandet bli ett annat om frågan ställdes i dag? Det har trots allt hänt en hel del i frågan under de år som gått sedan projektet startade.

Skriften

Ett resultat av utbildningssatsningen är att den tidigare planerade lathunden i stället har blivit en skrift som har studiecirkeln som arbetsmodell. Skriften, som är sammanställd av Josefin Grände, innehåller fakta, diskussionsfrågor och ett förslag till hur medarbetarna kan utforma sin egen lathund. En referensgrupp med deltagare från utbildningarna har haft möjlighet att lämna synpunkter på innehåll och utformning. Tanken är att skriften ska ge medarbetare i de olika verksamheterna möjlighet att arbeta med frågan på sina arbetsplatser även efter projektets slut.

Seminarier

Två seminarier kring skriften genomfördes under november och december 2009. Syftet med seminarierna var att ge deltagarna redskap för att fortsätta arbetet och använda skriften på sina

respektive arbetsplatser. Dessutom var det ett tillfälle att ställa frågor och diskutera med kollegor från hela staden.

Temadag

Under hösten 2009 genomfördes en temadag om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning. Målgrupp var polis, kvinnojourer, brottsofferjourer, överförmyndarnämnd, stadens kvinnofridssamordnare m.fl. Temadagen var en del i projektets syfte att samverka med andra viktiga aktörer. Syftet med temadagen var att sätta frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning på agendan hos de inbjudna organisationerna/myndigheterna. Bland annat föreläste Kicki Nordström, SRF utifrån HANDUs rapport om mäns våld mot kvinnor. Denise Malmberg, forskare från Uppsala universitet, berättade om studien ”Dolda brottsoffer. Polisens och socialtjänstens hantering av brott och övergrepp på personer med funktionsnedsättning”. Därefter fortsatte temadagen med diskussion om vilka utvecklingsområden som finns. Sammanfattningsvis kan sägas att de utvecklingsområden som ringades in var: behov av mer kunskap, samverkan, rutiner för att fråga om våld samt behov av tillgänglighet för att få stöd och skydd.

Planering för fortsättning i Länsstyrelsens regi

Under projektets senare del påbörjades diskussioner med representanter från Länsstyrelsen gällande en eventuell fortsättning på utbildningssatsningen. Eftersom utbildningen nått fler är Stockholms stads medarbetare redan under projektiden, visade resultatet av utvärderingarna av utbildningen att innehållet var användbart även utanför projektet. Kunskapen som kursdeltagarna får genom utbildningssatsningen bör sedan förstås knytas till respektive kommuns övriga kvinnofridsarbete. Projektledaren deltog under hösten 2009 i diskussioner och möten med Länsstyrelsens representanter både när det gäller skriften och den kommande utbildningssatsningen. I samband med denna planering har möten med de två personer på Socialstyrelsen som arbetar med våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning genomförts. Syftet med dessa möten har varit erfarenhetsutbyte. Ett konkret resultat av erfarenhetsutbytet var att Socialstyrelsen kort presenterade sitt uppdrag på den Erfarenhetskonferens som avslutade projektet i staden.

Erfarenhetskonferens

I slutet av februari 2010 avslutades projektet i Stockholms stad med en Erfarenhetskonferens. Medverkade gjorde bland annat Josefin Grände och stadens Funktionshinderombudsman. Syftet med Erfarenhetskonferensen var dels att visa vad som genomförts under projektet, dels att visa vilka redskap som finns för att hålla frågan levande framöver. Det är projektet som tagit slut, inte arbetet med den viktiga frågan. Bland de medverkande fanns projektledare från Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen, som berättade om DUR, som står för Dokumentation, Utredning, Resultat och används inom socialpsykiatri och funktionshinderområdets beställarenheter som ett utredningsmaterial. I den frågemanual som finns i materialet finns frågor om våld. Det gör att DUR kan ses som ett sätt att hålla frågan om våld levande. Ett annat sätt är att använda den i projektet framtagna skriften. Skriften presenterades och delades ut. Dessutom deltog psykolog från akutmottagningen för våldtagna kvinnor och berättade om deras arbete samt representant för stadens Kriscentrum för kvinnor. Allt i syfte att berätta vad som faktiskt finns att tillgå i form av verktyg, stöd och skydd.

3Tidplan

Kommentera hur tidsramarna för insatsen har fungerat.

Utifrån den ursprungliga projektansökan och den revidering som gjordes efter beslut om medel, har tidsplanen fungerat bra. Svårigheten som beskrivits tidigare handlade om tiden från ansökan för projektets andra år och beslut. När beslut fattats och en ny tidsplan gjorts, har även den fungerat. Det som tagit längre tid än beräknat är produktionen av den skrift som tagits fram under projektet. Skriften blev klar och kunde distribueras i samband med att projektet avslutats.

4 Samverkan

Beskriv om och på vilket sätt parterna har uppfyllt sina respektive åtaganden i samarbetsavtalet. Kommentera även om och hur samarbetet har utvecklats i övrigt mellan parterna och om andra parter har involverats.

I projektet har inget samarbetsavtal funnits. Samverkan mellan olika aktörer har dock pågått under hela projekttiden och har varit en förutsättning för resultatet. Samverkan med andra beskrivs utförligare i andra delar av rapporten.

5 Budget

Kostnader under projektperioden		
	Specificera	Kronor
Personal, inkl sociala avgifter mm.1	Lön projektledare deltid i två år	470 000
Kostnader för verksamhet ²	Konsultarvoden till medverkande i utbildningssatsningen	119 000
Lokaler	Lokalkostnader inkl fika vid utbildningssatsningen	127 500
Administration ³	Kostnader för två år	160 000
Utvärdering		
Övrigt, beskriv vad.	Kostnader för litteratur, film, deltagande i konferenser etc	15 000
Summa kostnader		891 500

Finansiering

	Specificera	Kronor
Beviljade projektmedel från länsstyrelsen		1 200 000
Annan finansiering	Försäljning av kursplatser till andra kommuners social psykiatri och biståndshandläggare i Carpe kommuner (omfattas inte av Carpe projektet,	6150

¹ Avser bruttokostnader för anställd personal inkl sociala avgifter, ej konsultarvoden etc.

² Alla typer av kostnader, fysiska investeringar, arvoden till konsulter etc., driftskostnader etc.

³ Telefonabbonemang, inköp av kontorsutrustning, datorer, mobiler etc.

	därav kursavgift)	

Eventuella kommentarer till budget och utfall

Överskottet i budgeten beror på att Lst tagit över vissa kostnader för den skrift som tagits fram i projektet, exempelvis lay out och tryck. Kostnaden för själva framtagandet av skriften står projektet för, så även tillgänglighetsanpassning (Daisy) 10 exemplar. De intäkter som finns är deltagaravgifter för deltagare från andra kommuner, som inte ingått i Carpe (se ovan). Av de beviljade 1 200 000 är 1 000 000 rekvirerade. Överskottet på ca 100 000 kronor av de rekvirerade medlen kommer att användas till att följa upp utbildningssatsningen bland annat med lärandeseminarier för att se hur det framtagna materialet används samt erfarenhetsutbyte.

6 Erfarenheter

Kommentera resultaten av insatsen. Finns det positiva eller negativa erfarenheter, eventuella sidoeffekter? Skulle något ha gjorts annorlunda? Finns det faktorer i omgivningen som har påverkat genomförandet av insatsen, vilka, och på vilket sätt har de påverkat insatsen?

Projektet har varit positivt och uppskattat av medarbetare och chefer. Det är en angelägen fråga, som inte hade uppmärksammats tidigare. Det gällde dock inte bara i staden, kunskapen om problematiken var låg även i andra kommuner i landet. Då det i stor utsträckning har handlat om att bryta ny mark och att skaffa kunskap under projektets gång, hade det varit bättre om projektet beviljats medel för två år på en gång.

Erfarenheter av utbildningssatsningen

Efter att utbildningssatsningen genomförts med fler deltagande kommuner än Stockholm, kan det konstateras att utbildningskonceptet håller. Det är därför väldigt roligt att utbildningssatsningen fortsätter i Länsstyrelsens regi.

Andra erfarenheter från utbildningssatsningen handlar om deltagarnas förkunskaper och förförståelse. Att utbildningssatsningen lockat andra deltagare, än den från början tänkta är positivt. Exempelvis har en del av stadens kvinnofridssamordnare (motsvarande) och socialsekreterare deltagit i utbildningen. De har förstås haft en helt annan förkunskap än den ursprungliga målgruppen, då de arbetar med kvinnofridsfrågor på ett helt annat sätt. Det skulle säkerligen ha behövts olika utbildningar för olika målgrupper. Det har dock varken tid eller resurser räckt till. Det har förstås även funnits positiva effekter av att alla har deltagit i samma utbildning. Bland annat att det då uppstår möten, som annars kanske inte hade blivit av.

Efterfrågan och intresse

En positiv effekt har varit det engagemang och intresse som funnits hos medarbetare i verksamheterna. Särskilt socialpsykiatrins medarbetare har varit väldigt intresserade och engagerade i utbildningen. Det var den målgrupp som redan innan utbildningen verkade mest insatt i problematiken, men som har många frågor gällande hjälp -och stödinsatser. Det är ett stort utvecklingsområde.

Den yrkeskategori som har haft svårast att delta i utbildningssatsningen är personliga assistenter. Det kanske också är den yrkeskategori som bäst hade behövt utbildningen? Att arbeta i någon annans hem, ofta utan tillgång till nära arbetsledning och arbetskamrater ställs de ofta inför svåra situationer. Det är dock inte bara i den här utbildningssatsningen som just personliga assistenter har lågt deltagande. Samma sak visar erfarenheter från både tidigare och pågående kompetensutvecklingsprojekt inom funktionshinderområdet.

Intresseorganisationerna

En svårighet var redan från början att få ihop representanter från intresseorganisationerna. Som tidigare nämnts har dock en liten, men värdefull referensgrupp följt projektet. En av representanterna har dessutom medverkat som föreläsare, den andra representanten har genom sitt deltagande i referensgruppen börjat driva frågan i sitt förbund, vilket förstås är en väldigt positiv sidoeffekt.

Vikten av samverkan

Erfarenheter från det här projektet, liksom av andra projekt och studier visar att samverkan måste finnas på det strukturella planet. Många gånger fungerar samverkan på det personella planet bra, men det är väldigt sårbart när personer slutar etc. Att skapa strukturer för samverkan internt i förvaltningarna är lika viktigt som att arbeta med den externa samverkan. Genom att samverka internt, kan säkerligen även den externa samverkan förbättras. Troligtvis finns det upparbetad samverkan med viktiga aktörer gällande kvinnofrid i förvaltningarna, kanske är det bara att utöka den samverkan till att även gälla våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning. Att använda redan upparbetade kontakter där sådana finns är resurseffektivt för alla. Ibland kan dock nya/andra samverkanparter behövas. Dessa måste då identifieras lokalt. Övergripande samverkan gällande riktlinjer och policys är också en viktig aspekt. Den temadag som genomfördes under projektet var långt ifrån tillräcklig. Mer gemensamma mötesplatser och gemensamma utbildningar är att eftersträva. Det är ett utvecklingsområde.

Chefers engagemang och intresse

Även i den här frågan är chefernas engagemang och intresse för frågan avgörande för hur arbetet kommer att kunna bedrivas. Genom att organisera för olika utvecklingsfrågor, bland annat arbetet med frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning skapas förutsättningar för att hålla frågan levande även efter projektet.

B. Beskriv kortfattat vilka problem och behov ni idag upplever finns när det gäller situationen för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld. Har situationen förändrats sedan ni startade projektet?

Problem/utvecklingsområden

Under utbildningssatsningen har efterfrågan på mer kunskap om den grupp som kan vara tredubbelt utsatt, nämligen våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning och annat etniskt ursprung, uppkommit. Det har inte kunnat beaktas inom projektet och är ett klart utvecklingsområde.

Ett annat utvecklingsområde, som inte heller fått något direkt utrymme inom ramen för projektet är barnperspektivet. En förklaring till det är att flertalet av deltagarna i utbildningen arbetar med kvinnor som inte har barn. Fast självklart finns problematiken, kanske speciellt bland de kvinnor som har personlig assistans, så för både handläggare, personliga assistenter och medarbetare inom socialpsykiatri är det en viktig fråga. Barnperspektivet har nämnts i utbildningssatsningen och finns med i skriften. Det förtjänar dock större utrymme och uppmärksamhet.

Stöd och skydd är fortfarande ett område där det behövs mer kunskap och kompetens. Mycket har hänt sedan projektet startade gällande tillgänglighet vid skyddat boende i och med att Kriscentrum för kvinnor har flyttat till tillgängliga lokaler. Tillgänglighet handlar dock inte bara om tillträde till lokaler, det handlar även om kunskap och attityder.

Ett ständigt pågående utvecklingsarbete är att fortsätta arbeta för att frågan får fäste i det övriga kvinnofridsarbetet i staden. Det är något som inte sker av sig själv, men som troligtvis är lättare i dag än när projektet startade, eftersom kunskapen är större i dag.

I stort har mycket hänt sedan projektet startade, både i staden och i landet. Bland annat arbetar nu Socialstyrelsen med frågan och Länsstyrelsen har fortsatt stadens utbildningsinsats. Dessutom pågår det på flera håll i landet projekt kring frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning. Ett nationellt nätverk skulle vara önskvärt, där erfarenhetsutbyte och lärande skulle kunna ske. Sveriges Kommuner och Landsting har ett nätverk för kvinnofrid, men ett nätverk för de som är intresserade av frågan om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning bör skapas. Då det är fler aktörer än kommuner och landsting som är engagerade i frågan kanske ett sådant initiativ skulle kunna komma från Socialstyrelsen?

Om det dessutom startas ett regionalt nätverk, alternativt att man använder sig av befintliga nätverk, för diskussion och gemensamt utvecklingsarbete i länet, så finns det en god grund för fortsatt arbete. Frågan är stor och viktig, men samtidigt för liten för att varje kommun ensam ska klara av att driva frågan och arbeta med omvärldsbevakning. Kanske kan ett sådant nätverk kan startas på initiativ av Länsstyrelsen? Viss gemensam samverkan med viktiga aktörer i länet, som många gånger arbetar länsövergripande, exempelvis polisen och Landstinget skulle säkerligen vara resurseffektivt. Likaså samverkan med handikapporganisationer på länsnivå. Detta förslag till samverkan ska inte på något sätt ses som en motsättning till det lokala utvecklings- och samverkansarbetet som måste pågå i varje kommun.

7 Fortsättningen

Kommer de genomförda insatserna att fortsätta/permanentas? Kommer de i så fall att ske i samma former som under projektet? Hur kommer de i så fall att finansieras i framtiden? (Har ni för avsikt att söka ytterligare utvecklingsmedel eller finns annan finansiering?)

Projektet har bestått av tre delar, utbildningsinsatsningen, samverkan och framtagandet av skriften. Det övergripande syftet med projektet har varit att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Den stora delen i projektet, både när det gäller tid och resurser har varit utbildningsinsatsningen. I och med att Länsstyrelsen nu driver utbildningen vidare, har medarbetare från Stockholms stad som inte tagit del av utbildningen möjlighet att göra det. Det kommer således inte att fortsätta någon utbildningsinsatsning i stadens regi, med fokus enbart på målgruppen. I den mån staden kommer att erbjuda kompetensutveckling i kvinnofrid kommer frågan om särskilt utsatta grupper däribland kvinnor med funktionsnedsättning förstås finnas med.

Däremot har projektet lyft frågan och även om projektet är avslutat måste arbetet med att "våga se, våga fråga och kunna agera" när man misstänker att en kvinna med funktionsnedsättning är utsatt för våld. I och med att frågan finns med på agendan på ett annat sätt än tidigare, kommer delar av utbildningsinsatsningens innehåll säkerligen att finnas med ibland annat stadens riktlinjeutbildningar.

Underteckande

.....
Ort och datum

.....
Ort och datum

.....

.....
